

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.051>

УДК655.4:351(510)

Чень Цзеген

аспірант, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

tsziegen@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1795-990X>

ДОСВІД ТРАНСФОРМАЦІЇ КНИЖКОВОЇ ГАЛУЗІ КНР В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Проаналізовано заходи, здійснені в книжковій сфері КНР в умовах пандемії. Виявлено наступні напрями трансформації книжкової галузі: перехід переважно до онлайн-продажів у роздрібній книжковій торгівлі, активне застосування поштового сервісу як каналу доставки, відкриття цифрових ресурсів видавництва для забезпечення безкоштовного доступу, розширення кола медіаплатформ для розповсюдження контенту, організація онлайн-читань, мультиформатність, мультимедійність контенту та крос-медійність у його поширенні. Продемонстровано, що успішність подолання наслідків COVID-19 безпосередньо залежить від рівня цифровізації галузі. Особливу увагу зосереджено на ролі книжкової індустрії КНР у боротьбі з коронавірусною інфекцією, інформаційний потенціал якої можна ефективно застосовувати. Це стосується видання і розповсюдження літератури та організації відкритих платформ інформаційних ресурсів проти-епідемічного спрямування.

Ключові слова: книжкова галузь КНР, пандемія, COVID-19, протиепідемічні заходи, цифрова трансформація, електронна книга, платформа інформаційних ресурсів.

Chen Zegeng

postgraduate student, Department of Information, Library and Archival Affairs,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

EXPERIENCE OF TRANSFORMATION OF THE BOOK INDUSTRY OF THE PRC IN THE CONDITIONS OF THE PANDEMIC

The scientific topicality. The book industry around the world has suffered significant losses due to the COVID-19 pandemic. It required the implementation of various anti-crisis measures and adaptation to these new circumstances. At present, a certain amount of experience has been accumulated, making it possible to summarize the effectiveness of measures taken in order to bring the book industry out of this crisis. Given that the People's Republic of China was the first country to face the pandemic, its experience in transforming the book industry under such conditions deserves a detailed study.

The purpose. Summarize the experience of transforming the book industry in PRC under the conditions of the pandemic; highlight its main directions;

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

demonstrate that the success of overcoming the consequences of COVID-19 directly depends on the level of digitalization in the given field.

The methodology. To achieve the stated goals, such methods as analysis of statistical material, sources on the topic of research, and summarization were used.

The results. In the course of summarizing the experience of transforming the book industry of the PRC under the conditions of the pandemic, it was found that the success of overcoming the consequences of COVID-19 directly depends on the level of digitalization of the given field.

The scientific novelty. For the first time, the experience of transforming the book industry of the PRC under the conditions of the pandemic is summarized.

The practical significance. The successful experience of transforming the book industry of the PRC under the conditions of the pandemic can be used by other countries, including Ukraine.

The conclusions. In the course of summarizing the experience of transforming the book industry in the PRC under the conditions of the pandemic, it was possible to highlight the following areas: transition mainly to online sales in book retail; active use of postal services as a delivery channel; opening of digital publishing resources to provide free access; expansion of media platforms for content distribution; organizing of online readings; use of multi-format content, multimedia content and cross-media for content distribution; use of the informative potential of the book industry to combat the pandemic in form of anti-epidemic publications and the development of platforms for informational resources. An analysis of this experience shows that the success of overcoming the consequences of COVID-19 directly depends on the level of digitalization of the book industry.

Keywords: *book industry in China, pandemic, COVID-19, anti-epidemic measures, digital transformation, e-book, informational resource platform.*

Актуальність теми дослідження. Книжкова галузь у всьому світі зазнала значних збитків унаслідок пандемії COVID-19. Карантинні заходи, спрямовані на її стримання, зумовили закриття книжкових магазинів, що призвело до падіння продажів на 75–95% у різних країнах. Це, водночас, викликало стагнацію роботи видавничих підприємств, які зіткнулися з проблемами неліквідності тиражів, збоїв у поставках, порушень логістичних ланцюжків. Повністю зупинилося й проведення книжкових ярмарків, фестивалів, творчих зустрічей з авторами, презентацій. Попри те, що дослідження Global Web Coronavirus Research за квітень 2020 р. продемонструвало суттєве збільшення читацької активності населення у всьому світі (на 33%), спричиненого перебуванням під час карантину вдома, зростання продажів книг не відбулося, а навпаки, знизилася. У цих умовах книжкова галузь повинна була вжити антикризових заходів та адаптуватися під нові умови життєдіяльності. Нині вже накопичено певний досвід, що дозволяє підбити підсумки щодо ефективності заходів виведення книжкової індустрії з кризового стану в умовах пандемії.

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що КНР була першою країною, яка зіткнулася з пандемією, її досвід трансформації книжкової галузі в цих умовах заслуговує на докладне вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині маємо незначну кількість публікацій з функціонування книжкової галузі в умовах пандемії. Насамперед, на увагу заслуговують звіти досліджень, проведених різноманітними організаціями, такі як «Економічний вплив COVID-19 на письменників і перекладачів в європейському книжковому секторі», проведеного Європейською радою письменників навесні 2020 р. (Economic Impact of Covid-19 on Writers and Translators in the European Book Sector), «Наслідки кризи Covid-19 на книжковому ринку», здійсненого Європейською федерацією видавців (Consequences of the Covid-19 crisis on the book market), «Видавнича галузь України: огляд сектора», проведеного Інститутом книги за фінансової підтримки Британської Ради восени 2020 р. (Видавнича галузь України: огляд сектора). Уявлення щодо впливу пандемії на книжкову галузь у США надає стаття Кліффа Гурена, Теда Макілроя та Стівена Зіка (Guren, McIlroy, Sieck, 2021). Заходам, які спрямовані на подолання кризового стану в галузі, спричиненого пандемією та її наслідками, присвячено публікації Є. Бейліної, Р. Капліна та Карін Хербер-Шлапп (Бейлина, Каплин; Хербер-Шлапп). Стаття М. Ковача та А. Гудінавічуса оснований на опитуванні, проведеному серед видавців у Словаччині, Ісландії, Литві та Словенії в травні та серпні 2020 р. У статті розглядається реакція видавців на кризу, що пов'язана з поширенням COVID-19, її вплив на продаж книг та заходи щодо адаптації книжкової галузі в таких обставинах (Kovač, Gudinavičius, 2020).

Безпосередньо боротьбі з наслідками пандемії в книжковій галузі КНР присвячено «Звіт Національної видавничої служби з боротьби з новою епідемією коронарної пневмонії», підготовлений співробітниками Пекінського інституту графічної комунікації Чжан Чжилин та Лю Хуакунь (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021), та бесіда з віцепрезидентом Китайської асоціації видавців (PAC) Лі Пенг, яка опублікована на сайті Міжнародної асоціації видавців (IPA) (Publishing in China during the COVID-19 Pandemic).

Мета статті — узагальнити досвід трансформації книжкової галузі КНР в умовах пандемії, виокремити її основні напрями, продемонструвати, що успішність подолання наслідків COVID-19 безпосередньо залежить від рівня цифровізації галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як і в усьому світі, у КНР першими зазнали втрат від пандемії книжкові магазини. Згідно з аналізом книжкової роздрібною торгівлі в першому кварталі 2020 р.,

опублікованому «OpenBook», роздрібні продажі знизилися на 15,93% порівняно з тим же кварталом 2019 р., онлайн-канали виросли на 3,02%, а продажі у фізичних книгарнях зменшилися на 54,79% (Publishing in China during the COVID-19 Pandemic). Таким чином, подальшою стратегією книгорозповсюдження став розвиток онлайн-продажу, який забезпечувався зручною доставкою книг у спеціально відведені місця біля житлових районів для самовивозу.

Представники як традиційних, так і цифрових видавничих підприємств відкрили свої цифрові ресурси для громадськості. Наприклад, видавництво «China Publishing Group» поширювало свій додаток під назвою «Слухай!», який можна було завантажити з різних магазинів мобільних додатків. Користувачі мали змогу зареєструватися в додатку, щоби слухати всі ресурси безкоштовно. Видавництво «Народна література» розпочало діяльність з підтримки читання, у межах якої читачам надавався безкоштовний ваучер, що надавав право на отримання аудіокниги протягом місяця. Провідні видавці підручників, такі як «People's Education Press», «Higher Education Press», «Foreign Language Teaching Press» і «Research Press», відкрили для студентів свої електронні підручники й додаткові ресурси. Цифрові видавці, такі як «Dangdangyun Reading», «Yuwewen Group», «iReader», також запустили безліч безплатних програм читання. За статистикою, під час пандемії безкоштовно надано сотні тисяч електронних книг і аудіокниг (Publishing in China during the COVID-19 Pandemic; Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

У доповнення до поширеної стратегії більшості видавництв «онлайн + офлайн» активно застосувалися й нові канали комунікації. Так, видавництво «People's Literature Publishing House» запустило щомісячний картковий привілей «Sound of Humanities Reading»: через свій загальнодоступний обліковий запис «WeChat» користувачі могли безкоштовно слухати твори. Популярними каналами також стали офлайн-доставка через пошту Гуанчжоу і логістичні канали «Alibaba», безкоштовне читання електронних книг в режим он-лайн. Видавництва активно використовували такі нові медіаплатформи, як «Wei», «Shuxiang Yangcheng» і «Xinhuacheng», співпрацювали з платними платформами знань («Get», «Himalaya»), безплатно відкриваючи великі обсяги власних ресурсів знань і значно збільшуючи кількість каналів поширення. Однією з інноваційних моделей книгорозповсюдження стала колаборація «Видавництво+Платформа життєзабезпечення». Наприклад, Шанхайське народне видавництво і Шанхайське видавництво науково-технічної літератури розмістили свій контент на «Meituan Takeaway», що дозволяло читачам вибирати книги на платформі для їжі навиніс і користуватися послугами їх доставки додому (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

У відповідь на зниження продажів багато з суб'єктів книжкового ринку перейшли з офлайн-реклами на онлайн-просування у вигляді прямих трансляцій на різних платформах, організованих онлайн-читань. Зазначені заходи спрямовувалися на залучення читачів, підвищення згуртованості спільноти, а також на розвиток онлайн-дистрибуції.

На особливу увагу заслуговує той факт, що книжкова галузь КНР сприймалася не лише такою, яку потрібно підтримувати, а й такою, що є активним суб'єктом у боротьбі з коронавірусною інфекцією, інформаційний потенціал якої можна ефективно застосовувати. Виокремлено два пріоритетних напрями, на яких зосереджено основну увагу: видання і розповсюдження літератури протиепідемічного спрямування та реорганізація платформ ресурсів відкритого знання для поширення протиепідемічної інформації. Так, 317 видавництв країни (56,5%) швидко відреагували відповідними діями, з них 275 (49,0%) видало 676 назв публікацій на протиепідемічну тематику, 114 (20,3%) відкрили 182 платформи обслуговування ресурсів знань, а 72 (12,8%) зосередили зусилля на обох напрямках (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

Авангардом поширення протиепідемічної інформації стали два центральних науково-технічних видавництва — «Народне медичне видавництво» та «Видавництво китайської традиційної медицини», що мали високі досягнення в галузі медичних публікацій. Вони підготували 48 публікацій з профілактики, контролю пандемії та відкрили 9 платформ, що надавали інформаційні послуги (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

Тематичні публікації щодо боротьби з епідемією охоплювали такі теми, як невідкладна допомога, рекомендації щодо профілактики і контролю, психологічне консультування, наука про запобігання епідеміям, юридичний супровід, реклама й освіта, а також пропаганда правильного способу життя. Ці видання сприяли подоланню паніки серед населення.

Загалом видання на протиепідемічну тематику поділялися на три типи: паперові, цифрові та конвергентні.

Завдяки цифровому формату і потоковій структурі електронні книги стали найпоширенішою формою публікації (36%) (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021). Саме вони дозволяли поширювати інформацію найшвидшим і найзручнішим способом. Можливість швидкого поширення електронних книг відповідала потребам екстреного реагування на надзвичайну ситуацію.

Також новою тенденцією в галузі цифрового читання після електронних книг стала інтегрована публікація аудіокниг. Якщо в період пандемії споживча активність користувачів на традиційному книжковому ринку значно знизилася, то завантаження і використання тематичних

аудіокниг помірно зросли. Тому цей канал поширення активно використовувався в період запобігання епідемії і боротьби з нею, повністю демонструючи значний потенціал аудіокниг як нових мобільних засобів масової інформації. Так, аудіокнига «28 питань щодо профілактики нової коронавірусної пневмонії» видавництва «Ningbo Publishing House» була доступною на всіх аудіоплатформах. Особливе значення такі аудіокниги мали для осіб з порушеннями зору.

У розрахунку на дитячу аудиторію видано науково-популярні анімаційні книжки з картинками. З метою підвищення обізнаності дітей про епідемію 46 видавництв підготувало книги з картинками для публікації в паперовому, аудіо- та анімаційному форматі.

У протиепідемічних публікаціях широко застосовувалася технологія доповненої реальності (AR) і нові форми мобільних електронних книг H5, що представляли весь спектр мультимедійності. Такі видання, безумовно, сприяють унаочненню викладеного матеріалу, але вартість їх виробництва відносно висока. У нагоді такі видання стали медичним бригадам у провінції Хубей, що приїхали на допомогу з інших провінцій в епіцентр епідемії. Вони сприяли подоланню діалектичних бар'єрів у спілкуванні між лікарем і пацієнтом, оскільки представляли собою інтегровані кишенькові медіакниги, що мали програмне забезпечення миттєвого перекладу. Ця вдосконалена електронна книга більше не ґрунтувалася на тексті, а поєднувала мультимедійні елементи, такі як аудіо, відео, зображення і комікси зі змістом книги.

У публікаціях на протиепідемічну тематику популярною була практика крос-медійності («один продукт+декілька каналів поширення»), а також інтегровані послуги на основі хмарних технологій, що передбачали «співпрацю в хмарі, онлайн-взаємодію і читання з екрану». Застосування крос-медійності надало вражаючий результат. Так, 23 січня, 2020 р. «Guangdong Science and Technology Press» випустило першу в галузі антиепідемічну публікацію, яку було дозволено опублікувати у вигляді традиційного видання для Гонконгу і Макао. На початку лютого книгу перекладено монгольською, тибетсько-китайською, корейсько-китайською, англійською та малайською мовами. У вигляді електронної книги її запущено напередодні Нового року, і її безкоштовно було завантажено понад 1 млн разів на платформах електронної комерції, таких як «Tmall», JD.com, «Dangdang» і Voku.Книга. Вона мала понад 22,8 млн переглядів і читань в офіційному акаунті «WeChat» видавця і була передрукована або рекомендована більш ніж 150 урядовими установами, закладами, ЗМІ, офіційними акаунтами «WeChat», «Weibo» і офіційними вебсайтами. Аудіоверсія книги поширювалась на «Himalayas», «Lazy Listening Books» та інших платформах безкоштовно. Кількість її слухачів швидко досягло 20 млн (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

Отже, видання, спрямовані на боротьбу з епідемією, продемонстрували різноманіття форм та каналів просування, акцентуючи на важливості для видавництва освоєння цифрових технологій. Протиепідемічні заходи стали справжнім випробуванням для тестування рівня інтеграції і розвитку видавництва в умовах нової комунікативної реальності. Цифрова трансформація допомогла швидко реагувати під час планування контенту, розширення можливостей платформ, маркетингових мереж, проведення контент-маркетингу зі сторонніми каналами. І навпаки, видавничі підрозділи зі слабким цифровим рівнем не мали змоги надати гідну відповідь на виклики епідемії.

Дослідницька група Національної лабораторії з розробки цифрових композитних видавничих систем та Пекінського інституту графічної комунікації виявила, що в період профілактики і контролю епідемії велика кількість тематичних публікацій з боротьби з епідеміями, таких як паперові книги, електронні книги, аудіо та відео, аудіокниги та інтегровані медіапродукти, швидко поширювалася, досягала місць, де були необхідні протиепідемічні заходи. Різноманітність, зручність і ефективність каналів зв'язку було добре організовано і протестовано. Можливість видавництва інтегрувати форми публікації з каналами реклами значно покращилася. Канали поширення інформації про публікації та цифровий контент були матричними, мережевими та трикомпонентними. Ефект розширення й поширення контенту був очевидним (Чжан Чжилін, Лю Хуакунь, 2021).

У поширенні публікацій на тему боротьби з епідеміями використовувалася багатовимірною модель комунікації, яка спочатку застосовувала «WeChat», «Weibo» і офіційні вебсайти для залучення уваги людей, а потім передавала самі повідомлення. Мультимедійність та кросмедійність допомагали охопити більше груп користувачів.

Видавництва займалися не лише популяризацією наукових досягнень з профілактики епідемій, але також пропонували інноваційні способи співпраці в суміжних сферах з метою розширення послуг. Так, 29 січня 2020 р. Китайське видавництво традиційної китайської медицини запустило електронну версію «Питання і відповіді з профілактики і лікування нової коронавірусної пневмонії», у якій не тільки популяризувалися знання про захисні міри, а й передбачався вхід на «Безкоштовну онлайн-консультацію з пандемії», скориставшись яким читачі могли увійти в безкоштовну зону клініки в Інтернеті «WeDoctor» і отримати консультацію.

За таким же принципом впроваджено сервіс «Книга + онлайн-психологічна консультація», оскільки коронавірусна інфекція спричиняла і психічні розлади. Так, «Sichuan Science and Technology Press» випустило електронну версію «Керівництва з громадського психологічного захисту

від нового коронавірусу» і швидко встановила онлайн-лінію з авторським відділенням Західно-Китайської лікарні Сичуаньського університету і Сичуаньською робочою групою з психологічного втручання при епідемії нової коронарної пневмонії, які надавали консультації.

Також створено мультигруповий одночасний прямий ефір «WeChat» для обміну протиепідемічними знаннями. Завдяки застосуванню програмного забезпечення «WeChat Multi-Group Sync Live Assistant» «WeChat» значно розширив канали поширення повідомлень. Такий сервіс дозволив безпосередньо взаємодіяти авторам, редакторам, видавцям і читачам.

Реструктуризація та відкриття платформ інформаційних ресурсів — це другий спосіб реагування на епідемію. Слід зазначити, що в процесі цифрової трансформації, розвитку інтеграції створення платформ інформаційних послуг набувало дедалі більше визнання і уваги видавничої індустрії. Створення платформи зазвичай потребує тривалого часу на створення і розвиток, оскільки необхідні значні ресурси, такі як час, кваліфіковані кадри, технічні засоби. Її створення є результатом довгострокового плану видавництва, спрямованого на цифрову трансформацію та модернізацію. Масштаб, обсяг і якість послуг платформ інформаційних ресурсів безпосередньо відображають ефективність видавничих організацій та галузевого керівництва загалом у напрямі управління публікаціями, у просуванні цифрової трансформації та модернізації з метою сприяння комплексному розвитку книжкової сфери. Це також відображає темпи науково-технічного прогресу видавничої галузі. Створення й розвиток таких платформ повністю відповідає очікуванням громадськості та демонструє ступінь реагування на вимоги користувачів видавничих послуг, які постійно зростають.

Прикладом такої платформи є створена в межах протиепідемічного реагування «Спеціальна база даних з профілактики і боротьби з новою коронарною пневмонією». Слід зазначити, що поряд з видавництвами, які відкрили по одній платформі, були й такі, які відкрили від чотирьох до семи платформ.

Висновки. Узагальнення досвіду трансформації книжкової галузі КНР в умовах пандемії дозволило виокремити наступні напрями: перехід переважно до онлайн-продажів у роздрібній книжковій торгівлі, активне застосування поштового сервісу як каналу доставки, відкриття цифрових ресурсів видавництв для забезпечення безкоштовного доступу, розширення кола медіаплатформ для поширення контенту, організація онлайн-читань, мультиформатність, мультимедійність контенту та крос-медійність у його поширенні, використання інформаційного потенціалу книжкової галузі в боротьбі з пандемією у вигляді публіка-

ції видань проти епідемічного спрямування та започаткування і розвитку платформ інформаційних ресурсів. Аналіз досвіду демонструє, що успішність подолання наслідків COVID-19 безпосередньо залежить від рівня цифровізації книжкової галузі.

Список посилань

- Бейлина, Е., Каплин, Р. Меры поддержки книжного бизнеса: реализация и эффективность. *Универ. кн.* www.unkniga.ru <http://www.unkniga.ru/bookrinok/knigniy-rinok/11348-mery-podderzhki-knizhnogo-biznesa-realizatsiya-i-effektivnost.html>
- Видавнича галузь України: огляд сектора. Заключний звіт 2020 р. Лютий-березень 2021. Британська рада, Український інститут книги.* www.britishcouncil.org.ua. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf
- Хербер-Шлапп, К. Выстоять в первую волну: антикризисный опыт Германии. *Универ. кн.* www.unkniga.ru. <http://www.unkniga.ru/bookrinok/zarubez/11784-vystoyat-v-pervuyu-volnu-antikrizisniy-opyt-germanii.html>
- Чжан Чжилин, Лю Хуакунь (2021). Характерні особливості швидкого реагування видавничих послуг у боротьбі з епідемією. *China Press.* (кит.). www.pac.org.cn. <http://www.pac.org.cn/hangyeyanjiu/diaoyanbaogao/2021-01-24/1000000916.html>
- Consequences of the covid-19 crisis on the book market. Federation of European Publishers, 11.* fep-fee.eu. https://fep-fee.eu/IMG/pdf/202103_-_brochure_covid_update_digital_only.pdf?1857/6598ccf5e1afdda6eac39f35d6ded7321dfcd969
- Economic Impact of Covid-19 on Writers and Translators in the European Book Sector, from March 30 to April 24 2020. The European Writers' Council, 30.* creativesunite.eu. <https://creativesunite.eu/ewc-survey-the-economic-impact-of-covid-19-on-writers-and-translators-in-the-european-book-sector/>
- Guren, C., McIlroy, T. & Sieck, S. (2021). COVID-19 and Book Publishing: Impacts and Insights for 2021. *Pub Res Q* 37, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s12109-021-09791-z>
- Kovač, M., Gudinavičius, A. (2020). Publishing under covid-19 in small book markets: an interim report. *Кныготыра, 75*, 17–37. www.zurnalai.vu.lt. <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/download/20783/21498/>
- Publishing in China during the COVID-19 Pandemic.* www.internationalpublishers.org. <https://www.internationalpublishers.org/copyright-news-blog/1006-publishing-in-china-during-the-covid-19-pandemic>

References

- Beilina, E., Kaplin, R. Measures to support the book business: implementation and efficiency. *Univer. kn.* www.unkniga.ru <http://www.unkniga.ru/bookrinok/knigniy-rinok/11348-mery-podderzhki-knizhnogo-biznesa-realizatsiya-i-effektivnost.html> [In Russian].

- Consequences of the covid-19 crisis on the book market. Federation of European Publishers, 11.* fep-fee.eu. https://fep-fee.eu/IMG/pdf/202103_-_brochure_covid_update_digital_only.pdf?1857/6598ccf5e1afdda6eac39f35d6ded7321dfcd969 [In English].
- Economic Impact of Covid-19 on Writers and Translators in the European Book Sector, from March 30 to April 24 2020. The European Writers' Council, 30.* creativesunite.eu. <https://creativesunite.eu/ewc-survey-the-economic-impact-of-covid-19-on-writers-and-translators-in-the-european-book-sector/> [In English].
- Guren, C., McIlroy, T. & Sieck, S. (2021). COVID-19 and Book Publishing: Impacts and Insights for 2021. *Pub Res Q* 37, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s12109-021-09791-z> [In English].
- Herber-Schlapp, K. Staying in the First Wave: The Anti-Crisis Experience of Germany. *Univer. kn.* www.unkniga.ru. <http://www.unkniga.ru/bookrinok/zarubez/11784-vystoyat-v-pervuyu-volnu-antikrizisniy-opyt-germanii.html> [In Russian].
- Kovač, M., Gudinavičius, A. (2020). Publishing under covid-19 in small book markets: an interim report. *Knygotyra, 75*, 17–37. www.zurnalai.vu.lt. <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/download/20783/21498/> [In English].
- Publishing in China during the COVID-19 Pandemic.* www.internationalpublishers.org. <https://www.internationalpublishers.org/copyright-news-blog/1006-publishing-in-china-during-the-covid-19-pandemic> [In English].
- Publishing industry of Ukraine: sector overview. Final Report 2020 February-March 2021. British Council, Ukrainian Book Institute.* www.britishcouncil.org.ua. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf [In Ukrainian].
- Zhang Jilin, Liu Huakun (2021). Characteristic features of rapid response of publishing services in the fight against the epidemic. *China Press.* (In Chinese). www.pac.org.cn. <http://www.pac.org.cn/hangyeyanjiu/diaoyanbaogao/2021-01-24/1000000916.html> [In Chinese].

Надійшла до редколегії 15.09.2021